

Outline-tool helpt om beter te leren schrijven

Milou de Smet
Hein Broekkamp
Saskia Brand-Gruwel
Paul Kirschner

Meer informatie over het onderzoek en dit artikel: milou.desmet@ou.nl.

Cite as:

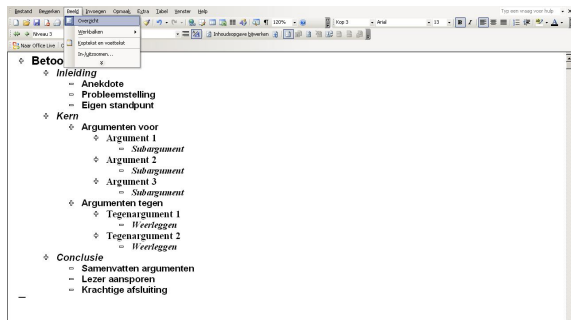
De Smet, M. J. R., Broekkamp, H., Brand-Gruwel, S., & Kirschner, P. A. (2010). Outline-tool helpt om beter te leren schrijven. *Onderwijs Innovatie*, 12(4), 32-34.

Veel leerlingen in het voortgezet onderwijs hebben moeite met het aanbrengen van structuur in een tekst. Uit onderzoek blijkt dat de outline-tool scholieren kan helpen bij het schrijven van teksten. Het resultaat: beter gestructureerde teksten en minder cognitieve belasting tijdens het uitvoeren van de schrijftaak.

Goed kunnen schrijven is een essentiële vaardigheid in onze kennismaatschappij. Er wordt dan ook veel waarde gehecht aan het goed leren schrijven, waarbij het onderwijs een belangrijke rol speelt. Maar zowel schrijven als het leren schrijven is moeilijk; het wordt gekarakteriseerd als een zeer complexe cognitieve vaardigheid bestaand uit een doorlopend en zich herhalend proces van plannen, formuleren en reviseren (Flower & Hayes, 1980; Schilperoord, 1996; Kellogg, 1994). Bij schrijven moet er op veel aspecten tegelijk worden gelet: wat er in de tekst moet komen te staan, hoe het geformuleerd moet worden (grammaticaal en syntactisch), hoe het gestructureerd moet worden, etc. Zo hebben scholieren vaak moeite om structuur in hun tekst aan te brengen. Ze weten wel waarover ze willen schrijven, maar het organiseren en uitwerken van een goedlopende tekst blijkt vaak een struikelblok.

Tekstideeën

Om een tekst goed op te bouwen kan het nuttig zijn om eerst een outline te maken. Een outline is een (hiërarchisch) geordend lijstje met tekstideeën dat de schrijver voorafgaand aan het schrijven opstelt (Walvoord, Anderson, Breihan, McCarthy, Robison, & Sherman, 1995). Leerlingen doen dit soms al met pen en papier, maar hun schrijfvaardigheid kan nog verder worden vergroot wanneer zij hulpmiddelen leren gebruiken die geïntegreerd zijn in tekstverwerkingsprogramma's. Standaard tekstverwerkingsprogramma's bevatten uiteenlopende tools die gebruikers kunnen helpen bij het schrijven. Sommige tools zijn algemeen bekend, zoals knippen, kopiëren of plakken van tekst, of het controleren van de spelling of grammatica. Andere tools zijn onbekender en worden dus niet, of nauwelijks gebruikt. Eén daarvan is de outline-tool. Dit elektronische hulpmiddel stelt gebruikers in staat om tekstideeën te ordenen en vervolgens uit te werken.

Figuur 1: Schermafbeelding van de Outline-tool in MS Word 2003®

Uit onderzoek is bekend dat het opstellen van een outline schrijvers direct helpt om hun schrijfproces en hun uiteindelijke tekst te verbeteren (Walvoord et al, 1995; Kozma, 1991). Deze methode is echter nog niet onderzocht met de huidige outline-tools in het algemeen en bij leerlingen uit het voortgezet onderwijs in het bijzonder. Er is daarom tot nu toe nog maar weinig bekend over de mogelijke bijdrage van deze tool aan het (leren) schrijven van vo-scholieren.

Het onderzoek

Het Centre for Learning Sciences and Technologies (CELSTEC) van de Open Universiteit voert met behulp van subsidie van Stichting Kennisnet een promotieonderzoek uit waarbij onderzocht wordt of het gebruik van de outline-tool leidt tot beter gestructureerde teksten en minder cognitieve belasting.

Om dit na te gaan, zijn de gegevens verzameld van 34 leerlingen uit twee 4 VWO-klassen. Elke leerling schreef twee betogen waarin ze vóór of tegen een actuele maatschappelijke kwestie moesten argumenteren. Eén groep moest beide teksten schrijven met behulp van de outline-tool, terwijl de andere groep pas bij de tweede tekst de tool gebruikte. Dankzij deze opzet kon worden nagegaan wat het effect is bij het gebruik van de outline-tool en ook wat het effect is van herhaald gebruik van de tool. Voordat leerlingen voor het eerst met de tool aan de slag gingen, kregen ze een klassikale instructie van tien minuten over de outline-tool en de verschillende iconen op de taalbalk. Om de kwaliteit van de structuur van de geschreven teksten te kunnen evalueren, werd gekeken naar de volledigheid van de structuur (bevat de tekst alle essentiële onderdelen zoals een inleiding, kern en conclusie en staan ze op de juiste plaats) en de weergave of presentatie van de structuur (bevat de tekst alinea's en wordt er gebruik gemaakt van verbindingswoorden).

Na afloop van elke schrijftaak vulden de leerlingen een vragenlijst in om de door hen zelf ervaren cognitieve belasting aan te geven (Paas, 1992). Ook gaven de leerlingen aan hoe ze het vonden om met de outline-tool te werken. Zo werd onder andere de gebruiksvriendelijkheid en de acceptatie van de tool (zou je de outline-tool zelf opnieuw gebruiken, zou je het gebruik van de outline-tool aan andere leerlingen aanraden) onderzocht.

Tekststructuur

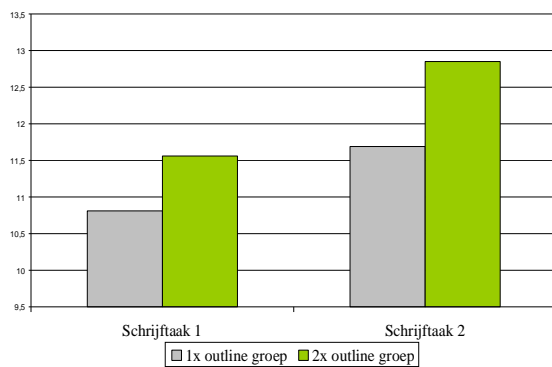
Op de eerste schrijftaak is geen significant verschil gevonden in de volledigheid van de structuur tussen de leerlingen die met of zonder de tool schreven. Toch laat figuur 2 een trend zien waarin leerlingen die een betoog met de outline-tool schreven hoger scoorden op de uitwerking van de tekststructuur dan leerlingen die de tool niet gebruikten tijdens de eerste schrijftaak. Deze trend zou significant kunnen worden wanneer wij dit onderzoek zouden herhalen met een grotere groep leerlingen.

Op de tweede schrijftaak scoorden leerlingen die twee keer met de outline-tool schreven wél significant hoger op de volledigheid van de tekststructuur dan hun klasgenoten die de tool

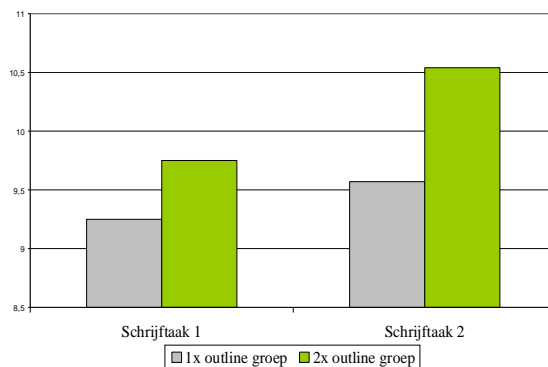
maar één keer gebruikten. Als we vervolgens kijken naar de scores van de leerlingen die twee keer een betogende tekst met de tool schreven, blijkt bovendien dat zij tijdens hun tweede schrijftaak significant hoger scoorden op tekststructuur dan tijdens hun eerste schrijftaak. Voor de groep die slechts één keer een outline maakte, is de vooruitgang niet significant. De belangrijkste conclusie die we hieruit kunnen trekken is dat herhaald gebruik van de outline-tool leidt hier tot een significante verbetering van de tekststructuur.

Structuurpresentatie

Er zijn geen significante verschillen gevonden tussen de twee onderzoeksgroepen op het gebied van de structuurpresentatie. Dat geldt voor zowel de eerste als de tweede schrijftaak. Toch laat figuur 2 een trend zien waarin leerlingen die twee keer met de outline-tool schreven hoger scoorden op de structuurpresentatie dan leerlingen die slechts één keer een outline maakten. Bovendien zien we dat leerlingen die twee keer met de outline-tool schreven een sterkere vooruitgang laten zien van de eerste naar de tweede schrijftaak. Leerlingen die beide teksten met behulp van de outline-tool schreven, gebruikten met name in hun tweede tekst meer verbindingswoorden en lieten een betere opbouw in alinea's zien. Leerlingen die tijdens de eerste schrijftaak voor het eerst de outline-tool gebruikten, maakten op dit gebied nog geen grote vooruitgang.

Figuur 1: Scores op Volledigheid Structuur
(min = 0; max = 14)

Figuur 2: Scores op Structuurpresentatie
min = 0; max = 16

Cognitieve belasting

Om na te gaan of de outline-tool ook efficiënt is – dat wil zeggen dat het gebruik ervan bij leerlingen niet te veel cognitieve belasting veroorzaakt – werd de ervaren cognitieve belasting van de leerlingen gemeten en vergeleken. Tijdens de eerste schrijftaak is er geen significant verschil gevonden in de ervaren cognitieve belasting tussen beide groepen. Toch is er een trend waaruit blijkt dat leerlingen die de outline-tool gebruikten minder cognitieve belasting ervaren tijdens het uitvoeren van de schrijftaak dan hun klasgenoten die de opdracht uitvoerden zonder de tool. De cognitieve belasting voor beide groepen daalt tijdens de tweede schrijftaak ten opzichte van de eerste schrijftaak. Voor leerlingen die dan voor de eerste keer de tool gebruiken is dat verschil significant. Zij ervaren een grotere daling in cognitieve belasting. Deze daling kan verklaard worden door het feit dat de outline-tool leerlingen stimuleert om op voorhand al over tekstdoelen en structuur na te denken. Wanneer leerlingen vervolgens de tekst volledig uitwerken, hoeven zij niet op te veel aspecten tegelijk te focussen, wat voor een minder hoge belasting zorgt.

Positief effect

Het onderzoek laat zien dat het werken met de outline-tool een positief effect heeft op het structureren en presenteren van teksten en dat het tevens de efficiëntie kan verhogen. Het is

echter ook van groot belang dat leerlingen begrijpen hoe ze met de tool moeten werken en dat zij zelf het gebruik ervan als positief ervaren. De korte outline-training bleek voor leerlingen genoeg te zijn voor het verkrijgen van (technisch) begrip van de tool. Hoewel 90 procent van de leerlingen nog nooit eerder met de tool had gewerkt, leerden ze heel snel hoe ze het moesten gebruiken. Dat leerlingen het schrijven met de outline-tool op de juiste manier oppakten, wordt bevestigd door de hierboven beschreven verbeteringen in hun teksten. In beide groepen zegt 54 procent de tool aan te zullen bevelen aan een klasgenoot. Van de leerlingen die twee keer de outline-tool gebruikten, zegt 44 procent de tool zelf te willen gebruiken voor toekomstige schrijftaken. Van de leerlingen die de outline-tool één keer gebruikten, geeft 73 procent aan de tool nog eens te willen gebruiken.

Op basis van de resultaten uit dit onderzoek kan geconcludeerd worden dat de outline-tool positief bijdraagt aan het (leren) schrijven en structureren van teksten bij VO-scholieren. Daarmee kan de tool gebruikt worden om een impuls te geven aan het schrijfonderwijs. Het is daarbij van belang dat docenten leerlingen allereerst wijzen op het bestaan en de technische werking van de outline-tool. Het is zinvol om een goede instructie te geven over wat de tool precies inhoudt en wat het nut ervan is, bijvoorbeeld als onderdeel van het vak Nederlands. In breder verband zou de outline-tool benut kunnen worden om het hele curriculum te ondersteunen.

Dit onderzoek werd op één middelbare school uitgevoerd, hetgeen tot gevolg heeft dat de gevonden resultaten en conclusies niet zondermeer gegeneraliseerd kunnen worden. Toch zijn de eerste resultaten veelbelovend en geven aanleiding tot vervolgonderzoek. Om de werking van de outline-tool met meer zekerheid vast te kunnen stellen is een grootschaliger vervolgonderzoek daarom van belang.

Referenties

Flower, L. & Hayes, J. R. (1980). The dynamics of composing: Making plans and juggling constraints. In L. W. Gregg, & E. R. Steinberg, *Cognitive processes in writing*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associated, pp 31-50.

Kellogg, R. T. (1994). *The psychology of writing*. New York, Oxford: Oxford University Press.

Kozma, R. B. (1991). The impact of computer-based tools and embedded prompts on writing processes and products of novice and advanced college writers. *Cognition and Instruction*, 8(1), 1-27.

Paas, F. (1992). Training strategies for attaining transfer of problem-solving skill in statistics: A cognitive-load approach. *Journal of Educational Psychology*, 84, 429-434.

Schilperoord, J. (1996). *It's about time. Temporal aspects of cognitive processes in text production*. Amsterdam/ Atlanta: Rodopi

Walvoord, B. E., Anderson, V. J., Breihan, J. R., McCarthy, L. P., Robison, S. M., & Sherman, A. K. (1995). Functions of outlining among college students in four disciplines. *Research in the Teaching of English*, 29, 390-421.